

0813

A MAGYAR HÍRLAP HÉTVÉGI MELLÉKLETE
2016. AUGUSZTUS 13.
SZERKESZTETTE: PETÁN PÉTER
MŰVÉSZETI VEZETŐ: SALÁT ZALÁN PÉTER

E z r e d m é r t é k

Gyimesi fohász népköltés

Édesanyja, Nagyasszonya Igaz magyar fiaknak,
Pátrónája, Pártfogója Régi magyar hazánknak!
Tehozzád járulunk, sírva leborulunk,
Légy anyja fiaidnak!
Reánk tekints, mert senki sincs, ki sorsunk boldogítsa!
Igaz szívét és jó szemét Aki reánk fordítsa.
Sok véres sebünket, panaszos ügyünket
Aki előbbmozdítsa.
Mindenfelé nyomorúság szorongatja népünket,
Majd száraz ég, majd zápor, jég veri el termésünket.
Most szívünk szomorú, fél, hogy lesz háború,
Kétség gyötör bennünket.
Békességben, csendességben tartsd meg hű szolgálodat,
Beccületben és bőségben Örökös Országodat!
Szánd meg, ó Jó Anya, Magyarok Asszonya,
Hű magyar jobbágyodat!
Jó hírnévnek, magyar vérnek gerjeszd vidám újultát,
Királyáért, hazájáért vitéz vére buzdultát!
Engedd, hogy hős karja mindig föltarthassa
Az ellenség lándzsáját!
Így zokogunk, így hódolunk, Mária, szent nevednek;
Így remélünk, halunk s élünk jó anyai szívednek.
A magyar Szent Hazát s Angyali Koronát
Ajánld föl az egeknek!

Szervátiuszok

Erdélyben minden településen kétezer éves mérték valósul meg – írja Hamvas Béla Az öt génuszban. Kicsit később figyelmeztet, hogy „a helynek nemcsak fizikája, hanem metafizikája is van, és nemcsak látvány, hanem génusz”.

Noha nem pontosan – hiszen minél pontosabb, annál kevésbé önmaga, lásd az ottliki képletet –, és a rá jellemző intuitív hirtelenséggel fogalmaz, az, amiről Hamvas szól ezekben a sorokban, ott van az Erdély-ösképünkben. Ott van az Erdélyhez való definiálatlan, zavaros, néhol oktalan és műveletlen büszkeségünkben, amelynek okán innen, Budapestről kívánnánk megmondani a székelyeknek, hogy hogyan legyenek magyarok, miközben Székelyudvarhelyen turistákként viselkedünk. Ott van abban is, hogy noha a reneszánsz Várad vagy a reneszánsz Kolozsvár a reneszánsz Pécshez közelebb van, mint Pécs valaha is volt mondjuk Szolnokhoz vagy Debrecenhez – legalábbis szellemi értelemben, műveltség-

eszményben, életmódban –, a századfordulós Várad pedig annyira közel van Pesthez, mint ha egyek lennének, a Partium és Erdély számunkra mégiscsak „máshogy” magyar. Innen is, onnan is nézve máshogy magyar.

Hamvas megint segítségünkre siet, amikor – a tudományosság nyelvezetétől, gondolkodásmódjától és fogalomkészletétől idegen módon, mégis kifejezően – azt mondja, hogy a magyar ember pszichéjének objektív szerkezete: déli, nyugati, északi, alföldi és erdélyi. Erdély pedig – teszi hozzá –, ez: szakadékosság, mély ellentétek és azok áthidalása, humor (groteszk), sokrétűség, megalkuvás, okos gyakorlatiasság, magas életigény, ízlés rafinéria.

Erdély az, ami magyar és annál több – tehetjük hozzá. Az, ami archaikus, idegen, ott-honos és más. A végtelenségig lehetne sorolni a közelítő távolítás vagy a távolító közelítés varázsigéit, amelyek apropója ezúttal a Műcsarnokban látható Szervátiusz-kiállítás.

Egy éven belül a második nagyszabású erdélyi vonatkozású képzőművészeti tárlat Budapesten – tavaly nyáron a Magyar Nemzeti Galériában rendeztek Sors és jelkép címmel a huszadik századi erdélyi magyar művészetet bemutató lenyűgöző kiállítást, amelynek kurátora Szűcs György volt.

A mostaninak Rockenbauer Zoltán. És noha nem értjük, hogy miért kellett a természetművészeti kiállítás és az Ázbej és Ázbej című tárlat mellé zsúfolni a két Szervátiusz, Szervátiusz Jenő és Szervátiusz Tibor kiállítását, hogy utóbbi tárlat úgy nézzen ki, akár egy műtárgyraktár, miközben nyugodtan szét lehetett volna teríteni a műveket az egész intézményben, és támpontokat adni a látogatóknak Erdély és az anyaország viszonyához, netán Bráncuși és Szervátiusz Jenő viszonyához, a modern európai szobrászat és az erdélyi művészet viszonyához, Bartók és Szervátiusz viszonyához, annyit így is érzékelünk, hogy erdélyi génusz: van. És önmagunk másik ar-

cára csodálkozhatunk rá Szervátiuszék Bartókjában vagy csángó asszonyaiban.

A bartóki modell kulcskifejezés: nemcsak Erdély és az anyaország közt teremt átjárót, de a modernitás és az archaikus világ, a kortárs és a tradicionális, valamit a magyar kultúra és a világkultúra között is.

Ezt ismerte fel Szervátiusz Jenő is, aki kolozsvári asztalosinasként a város iparosságának ösztöndíjával érkezett Párizsba 1925-ben. Ekkoriban nemcsak ő élt itt a magyar képzőművészek és fotósok közül. Kis túlzással mondhatnánk, hogy mindenki, hiszen a Montmartre, a Latin negyed és a Montparnasse lakásain Picasso, Modigliani, Bráncuși, Apollinaire, Jean Cocteau és barátaik mellett Berény Róbert, André Kertész, Brassai, Farkas István és egyéb budapesti, brassói vagy kolozsvári illetőségű művészek is osztoztak, de ez idő tájt megfordult itt Márai Sándor is, s 1926-ban megérkezett József Attila.

folytatása a III. oldalon

Szervátiuszok

Rőzsehordókon, koldusokon és napszámosokon át vezetett az út a Csángó siratóasszonyig (jobbra)
FOTÓ: HEGEDŰS RÓBERT

**Épp csak annyit mozdít el, pontosít, tesz tisztábbá,
amennyi ahhoz kell, hogy népiből magasművészetté legyen a motívum
és az anyag a keze alatt. Mondhatjuk, zseni.**

folytatás az I. oldalról

Szervátiusz Jenő is ebbe a miliőbe cseppent bele, ám kolozsvári ösztöndíjasként lényegesen szerényebb lehetőségekkel, mint társai. (Noha, jegyezzük meg, néha máshol is hiányzott az a néhány sou, Brassai például azért lett fotós, mert nem tudta kifizetni a lakbérét, és Kertész rábeszélte a jövedelmező fényképezésre.)

Napközben egy asztalosműhelyben dolgozott, este pedig a Rue du Temple szabadiskoláját látogatta – és Párizst. Amikor látott egy körhintát, amelynek figuráit Brâncuși készítette, egy életre szóló élményt kapott. Csak úgy, mint a Notre Dame szörnyfiguráitól, a Louvre termeitől és a dadaista hülyeskedéstől. Aki Párizsban járt akkoriban, azt kifordította Párizs. Más embert csinált belőle. Művészként legalábbis biztosan: meg lehet nézni, mi lett itt Berényiből vagy Kertészből. Hogy mit hozott ki a huszadik század kulturális fővárosa a magyar-zsidó géniuszból.

És hogy mit az erdélyi magyar géniusból, Szervátiuszból, aki 1927-ben úgy döntött, hogy hazamegy. Vitte Párizst és a legmodernebb-legalchaikusabb vizuális irányt mint horizontot, hogy aztán szinkronizálja Erdéllyel. Hazatérve beiratkozott a kolozsvári művészképzőbe, majd nagybányai ösztöndíjat kapott, később Szolnay Sándorral nyitott magániskolát. Noha a húszas években még inkább az art deco jegyében dolgozott – itt jegyezzük meg, hogy ezen stílusban fogant munkáinak kifinomultsága lélegzetelállító –, Nagybányán már közvetlen a fába faragta immár rusztikusává váló szobraikat. Az alakok közt megjelentek a rőzsehordók, a koldusok, a napszámosok. Szobraival ekkoriban már a pesti kiállításokon keltett figyelmet, Lyka Károly a jó középkori fafaragó mesterekhez hasonlította.

Hazatérve nem volt nyugodása. Beköborolta a székely vidéket, s ekkor már vitte fiát, Tibort is. A balladás korszak vagy másként az iga-zi Szervátiusz-korszak kezdete ez, amelyben mindazt a tapasztalatot, amelyet Párizsban és Nagybányán szerzett, az erdélyi géniusszal elegyíti, hogy megszülessen a saját művészete.

Ekkorról, 1939-ből származik az Emré bá című szobra, amely egy kocsmai tréfa áldozatául esett öregembert ábrázol, s ez annak a korszaknak a kezdete is, amely az ötvenes években a csángó siratóasszonyig jut el: utóbbi szobor modelljét egy lézpedi temetésen látta meg.

Közben ő sem úszta meg a háborút. Németországban került hadifogságba, s bár maradhatott volna Nyugaton, másodszor is úgy döntött, hogy hazamegy, pedig addigra családja is széthullott, felesége nem fogadta vissza. Balladáművek sorozata született a keze alatt a háború után a Toldi estéjétől a Gilgamesig, a Cantata Profanától a Kőműves Kelemenig.

Bartókkal a viszonya meghatározó volt: bár korábban részt vett egy hangversenyén, ahol le is skiccelte a zeneszerzőt, évekig nem nyúlt a témához, sem a bartóki életműre nem reflektált. Jagamas János néprajzkutató vetette fel neki egy beszélgetésben a Cantata profanát. Hamar meglett a művel, amelynek később még két változatát elkészítette, hogy innen Bartók-parafraízok sora kerüljön ki a keze alól: a Kékszakállú, a Fából faragott királyfi, a Csodálatos mandarin.

Bartók ízekre szedte és újraépítette a népzene egy magasabb struktúrában. Szervátiusz nem bontja le az eredeti vizuális struktúrákat – inkább a végtelenségig tisztítja, csupaszítja az archaikus, népi motívumokat, a képzett művész biztonságával hagyva meg, bontva ki az egyetlen lehetséges ívet, vonalat. Bartók lebont és remixel. Szervátiusz letisztít.

Épp csak annyit mozdít el, pontosít, tesz tisztábbá, amennyi ahhoz kell, hogy népi- ből magasművészetté legyen a motívum és az anyag a keze alatt. Mondhatjuk, hogy zseni, de minek. Ma már ez se jelent semmit. Mondjuk inkább, hogy hajszálpontos.

Ilyen művész fiának lenni nem lehet könnyű. Főleg, ha mint Szervátiusz Tibor esetében, a szülők elválnak, majd a fiú apja katonasága alatt tizenégy évesen egy budapesti menekült gyermekeket befogadó otthonba kerül, Kolozsvárra visszakerülve, művésztanonc

korában pedig a szocreál mint horizont keseríti meg az életét. Meséli, hogy amikor diplomamunkájáról, egy Ady-szoborról a román ellenőr megkérdezte, kit ábrázol, tanára azt mondta, hogy egy szifilikus, alkoholista magyar költőt. Ő széjjelverte a művet. Később mégis elkészült egy Ady-szoborra, amelynek arcvonásai nem kicsit emlékeztetnek a csángó lányfej-sorozatra.

Ment ő magától is falura, azelőtt is, végül azonban küldték: falumunkát kellett végeznie Széken, ahol kapott egy fűtetlen szobát egy víz nélküli házban. Inkább lement a kocsmába, mint hogy otthon legyen. Az ivóban énekeltek, ő pedig nemcsak portrészorozatot készített azon a télen, de az énekekre is felfigyelt. Később Kallós Zoltánnal járta be Moldvát vokális csángó zenét gyűjtve.

Szükségszerű volt, hogy apja árnyékából művészként kitörjön: az avantgárd kísérletezés nála kerül elő: Napisten-sorozatát külölköböl hegeszti, használja a fémet, Jackson Pollockról pedig azt írja, egyszerűen „realista”, aki a valóságot őszintén mutatja fel. 1966-ban. Erdélyben.

A mondatnak akkoriban más súlya és jelentősége volt, mintha ma írná le bárki bárhol.

A korszak főműve a Tüzes trónon – a négy-méteres, kiégett szemüregű, üszkös lábú Dózsa ma is megdöbben. Ő maga nemcsak a kisebbségi sors vagy a magyar történelem mementójának tartja, de az egész huszadik századi tragédia mementójának – írja a műcsarnok-béli kiállítás katalógusának tanulmányában Rockenbauer Zoltán.

Talán itt van a legnagyobb töréspont apa és fia közt: egyik Párizsban tanult és még látta a hosszú tizenkilencedik századi világot, amelyben az ember helye még megvolt, a másik tizenégy évesen látta a második világháborút, amely után érvénytelenné vált addigi emberfogalmunk.

A Dózsa tökéletes ellentéte a sima Bartók-portré, amely mára talán beérett: évekig hallgatta Bartók zenéjét, mire vissza tudta adni

annak szellemiségét. Nem pedig a zeneszerző arcvonásait. Arra nem igazán van szüksége a film és a fotó korában. Nem szükséges sem a szobrásznak, sem a festőnek szolgálai tükröz- tetni a vonásokat. Már rég nem ez a dolga. (Ezt a nemes igazságot egyszersmind ajánljuk azon gicciszobrászok figyelmébe is, akiknek művei az utóbbi időben rendre felbukkannak városaink közterein.)

Ugyanígy alkotta meg Móríc és Ady szob- rát is, majd Petőfi sorsa és alakja foglalkoz- tatta. Ekkor már figyelte a Securitate, ezért apjával együtt áttelepedett. Ekkorra – hívja fel a figyelmet Rockenbauer Zoltán – eltávo- lodott az avantgárdtól. Számptalan monumen- tális alkotása látható országsszerte Esztergom- tól Tátig.

Óvakodnánk bármilyen tanulság levoná- sától. Persze, ki lehet jelenteni, hogy érvényes magyar szobrászat – képzőművészet, művés- zet, zene etc. – csak akkor szülehet, ha ma- gyar – erdélyi, pannóniai, alföldi – gyökereink- be kapaszkodva emelkedünk a magasművészet felé ragaszkodva a szülőföld hagyományához. Csak épp ez nem igaz – hogy férne el ebben a modellben Vasarely vagy Amerigo Tot?

Nincs egyetlen lehetséges út. De amit ők jártak be, az pokoli nehéz út. Mégis vállalták.

Szervátiusz Tibor így ír erről: „Ha már Köz- zép-Európának e feszültségekkel teli térségé- ben születtem és magyarnak születtem – amely abban a kisebbségi létben szinte embertelenül elviselhetetlen –, akkor úgy kell a szobrászat- ban alkalmaznom a század plasztikai törvé- nyeit, hogy általuk ennek a népek a múltját, történelmét, tragédiáit, katartikus élményeit fogalmazzam meg. Azt hiszem, Bartók is erre törekedett (...) példát szolgáltatva arra, hogy éppen ez érdekl belőlünk a világot.”

Hamvasnál vagyunk megint, Erdély gé- niuszánál, amelyet borzongva ismer fel és néz idegenkedve a pannóniai, aki abban mégis otthon talál.

PÉNTEK ORSOLYA

Mikszáth Kálmán: Magyarország lovagvárai (11.)

Drégely

Az 1889-ben írt gyűjtemény 1926-os Révai-kiadása alapján

Szép helyen áll. Jobbra az egymást sűrűn váltogató hegy-völgy képezte hullámok fölött látni Nógrád csúcsát, a Dunára dülő hegyeket, Naszály széles bérceit, a környék menkófogóját, Szandát, a bujáci magaslatokat s a sötét Mátrát. Innen át balra kéklenek a beszercei hegyek, melyek félkörben kanyarodnak le a csábrági hegyecsoport délkeleti sarkáig a vár elébe.

Hogy mikor épült Drégely, teljesen a homályba vész. Először bukkann fel a neve, midőn Albert király odaajándékozta Dénes esztergomi prímásnak. Azóta a prímások birtoka s igen jó karban tartják. Bél Mátyás szerint két várból állott, a külsőből és belső- ből. A belsőbe kősziklából vajt oly szűk ajtó vezetett, hogy ha két ör elállotta, sem kijönni, sem bemenni nem lehetett rajta. Az udvaron száz öles, kőből kivágott kút adta a vizet, a várak eme be- ces italát.

1552-ben Ali, a vitéz budai basa, bevévén Veszprémet, győze- lemíttasan ígérte szultánjának:

– Addig meg nem nyugszom, míg Egert is be nem veszem.

A szultán visszaizente neki:

– Az lesz a legszebb boglár győzelmi koszorúdon.

Tehát Egerre fájt az Ali foga, de előbb Egernek a segítő várait kellett meghódoltni, hogy aztán nyitva legyen az út. Drégely ellen indult.

Drégelynek abban az időben két parancsnoka volt: Szondy György és Békefalussy Gergely. Az utóbbi szerencsésére nem volt otthon, vagy hogy szerencsétlenségére, mert ma talán az ő nevét is költők balladáit tennék fülbemászóvá, dicsővé az utódok előtt.

Szondy volt csak otthon. Mihelyt az ellenség érkezett megtud- ta, összehívatta a várbéli asszonyokat, gyermekeket.

– Ti pedig készülődjétek fel és hagyjátok el a várat, hogy sem- mi se legyen útban, hogy semmi se puhíthassa meg szívünket.

Szedték a cók-mókat asszonyok, gyerekek, csak két kis apród, Szondynak kedvence, veté magát a vezér lábához: hagyja őket mellette.

– Nem lehet – mondá szigorún a vezér –, mert nehéz napok jönnek, nem nektek, gyermekeknek valók. A várat nem adjuk oda, csak a halálunk után.

– Mégis engedj minket, jó bátyánk, melletted! – könyörgött a két szöszke fiúcska.

– Jó, hát maradjatok, kedves cselédkéim! – s homlokon csó- kolta mind a kettejt.

Másnap már ott volt az ellenség, nagy hévvel kezdvén az ost- romot, ámbár mint Tinódi éneklé: »Négy álgyjúja, hat tarackja neki csak vala.«

Nemigen lehetett jól fölkeszülve, mert az első ostromok nem sikerültek; sok török veszett el s egészen hasztalanul. A ha- talmas falak sérthetetleneknek látszottak. Már-már kifáradt az Ali türelme, midőn sátrába jelentkezék Píger nevű oroszfal- vi varga.

– Mit akar a kutyahitú gyaur – kérdezé a basa kedvetlenül –, talán az én bőrömet akarja kicserezni?

– Erővel veled akar beszélni, kegyelmes úr – mond a szolgál- lattevő tiszt, Tahir aga.

– Mondd neki, hogy nem érek rá. Beszélje el neked, mit akar.

A varga elégedetlen volt odakünn a válasszal.

– Sok idejébe fog az a basának kerülni, hogy most rá nem ér.

– Közöld velem, jó ember, a dolgodat.

folytatása a IV. oldalon

folytatás a III. oldalról

– Úgy? Láttad már te azt, vitéz aga, hogy egy turbánt valaki a lábára húzott volna szandálnak?

– No, azt ugyan nem láttam.

– Hát én sem mondhatom el a lábának, amit a fejnek szántam.

Az aga dühbe jött. »Ejnye pokolra való tisztátalan állatja!« s kihúzta a handzsárját: »mindjárt a fejedet viszem be a fejhez.«

Szerencsére éppen a basa jelent meg az ajtóban, s inté, hogy eresszék be a vargát.

– Mit akarsz? Röviden beszélj!

– Hatalmas basa, tudd meg, hogy az én apám kőműves volt, ő építette a vár egy részét.

– Boszorkánymester volt, mert úgy építette a falakat, hogy a faltörő kos, az ágyúgolyóbis nem árt nekik.

A vöröshajú varga vigyorgott.

– Okos ember volt az én apám, mert egy helyütt olyan gyengére építette, hogy egy óra alatt tönkre tehetné.

– Ne fecsegy nekem itt apádról, gaz kutya, hanem mondd meg, hol az a gyenge hely.

– Igen, uram, de ez nekem az örökségem. Beláthatod, hatalmas vezér...

– Mindent belátok. Annyi aranyat kapsz, amennyi a bőrödbe fér, ha igazat szóltál. Esküszöm neked Allahra.

A varga megnevezte a kapu fölötti tornyot, leírta annak építési gyengeségeit s fontos rendeltetését a várbeliekre nézve: megjelölte pontosan a helyet, ahonnan, mint a kártyavár, rög-tön összeomlik.

– Jól beszélsz, varga. Miféle származás vagy?

– Német vagyok.

– No, hát csak maradj itt a táborban; megkezdjük az ostromot a te fecsegésed szerint; ha nem jól talál elsülni, arra az esetre is megkapod az útravalót.

Nyomban nekiszegezteté Ali az ágyúkat a kaputoronynak... és igazat mondott a varga: a torony, melyet kétségbeesetten védelmeztek Szondy katonái, kis idő múlva összeomlott, maga alá temetvén Szondy sok katonáját s legvitézebb alvezérét: Zoltait.

Ezzel el volt dőlve a vár sorsa. Ali csodálkozott, hogy Szondy nem adja meg magát. Várt egy kis ideig, aztán megsajnálta: »Kár volna azért a derék vitézért. Nosza, küldjétek el az orosz-falvi papért.«

Márton, az orosz-falvi pap, nagy diplomata lehetett, mert nemcsak Szondyt értesítette fehér kendő lobogtatással az ellenség állásáról, hanem az Ali bizalmát is bírta.

– Eredj te becsületes pap Szondy Györgyhöz, az én képembe. Mondd meg neki illő szavakkal, hogy kár volna az ő életeért,

adja fel a várat, ha már nem védhető. Amíg védhető volt, bizony nem üzentem. Vitéz a vitéztől nem kívánhat gyávaságot, arra nem biztatja, de mire való az oktalanság a hősködésben?

Elindult Márton pap, Szondy jó kedvvel fogadja.

– Éppen te kellesz most, Márton, jó barátom. Az ég hozott ide.

– Az ég hozott, de Ali küldött. – S átadta az üzenetet saját rábeszélő tehetségét se kímélve.

Szondy a fejét rázta.

– Ali becsületes ember, hanem én is az vagyok. Az üzenet, amit hoztál, nem ér semmit, hanem azért mégis jó, hogy eljöttél. Meggyóntatsz bennünket, akik még életben maradtunk. Talán csak nem veszi az egyház rossz néven – tette hozzá a rettenthetetlen hős tréfálkozva –, hogy a török követnek gyóntunk meg.

Mikor az orosz-falvi pap meggyóntatta a várbelieket, még egyszer megkérde:

– Semmit se üzen kegyelmed Alinak?

– De igen. Naplemente előtt ott lesz az üzenetem.

Azzal elbocsátván Márton, teljesen elkészült vitézeivel a halálra. Ami becses, értékes dolog volt a várban, olyan, mely valamiképp az ellenség erejét növelné, összehordatta az udvaron egy garmadába és meggyújtatá, szép, kevély paripáit elővezetteté és egyenkint által döfte. Ne üljön azokon soha ellenség.

Majd kiválasztott a sok közül két török foglyot, felöltöztetett őket drága ruhába és sok ajándékot adván nekik, rájuk bízta két apródját.

– Menjétek Alihoz, mondjátok meg neki nevemben, hogy én a halálra készülődöm, nevelje fel két kis apródomat kemény katonáknak. Jobb kézre nem bízhatnám.

Ali naplementig türelmetlenül várta az üzenetet. Észrevette a nagy füstoszlopot, mely a vár udvarán gomolygott. Vajon mi lehet az? Végre jelentették, hogy valami küldöttség közeleg a várból, két férfi, mindegyik egy gyereket vezet.

Mikor Ali megérté a várkapitány üzenetét, kibuggyant szeméből a könny s végigfolyt hosszú, deresedő szakállán. Oda lépett a két fiúhoz, megsimogatta őket gyengéden és a sátrába vezette.

– Fölnevellek benneteket, úgy, ahogy ő akarta, kemény katonáknak, keresztényeknek, magyaroknak.

Most aztán megindult a roham teljes erővel a vár ellen, minden oldalról. A halál órája ütött.

– A résekhez, vitézek! – vezényelt Szondy, kemény tüzellel fogadva a tóduló ellenséget. – A falakra! a falakra!

Felosztotta kised elszánt seregét, hogy ide is, oda is jusson belőle: »Menjünk a másvilágra, de egy-két törököt mindenünk vigyen!«

Ő maga a kapuhoz rohant a legbátrabbakkal. Úgy küzdött, mint egy Kinizsi. Egy golyó a térdét találta. Féltérde rogyott, de a kezének nem volt semmi baja; jobbra-balra osztogatta vele a sebeket.

Mind erősebben hangzott az »Allah«, egyre halkabban a »Jézus«, míg végre teljesen elhalt az utóbbi név, halálos horgéssé válván a haldoklók ajkain, csak az »Allah« harsogott egyedül. Allah maradt a győztes.

Szondy is ott feküdt holtan a várkapu előtt, sebekkel elborítva Fejét épp most viszik Ali elé.

– Íme, itt a várkapitány feje!

Ali katonásan tisztelgett a fejnek.

– Derék vitéz volt – mondá a meghatottságtól reszkető hangon s kezével az átellenben levő hegyre mutatott. – Temessétek el oda, testével együtt, tűzzetek a sírjához gerelyt és zászlót!

S azóta ott a hegy tetején aluszik a nagy hős, világhírű Zrínyi Miklósnál egy csöppet sem kisebb, sírját vad méhek döngik körül s nevét édes dalok ültetik át szívekből szívekbe, emberöltő-kön keresztül, világvégéiglen...

Elesvén az őrség, Aliék vonultak be a várba, de a törökök sanyú arcot vágtak, mert zsákmányolni való nem volt.

– Uram – szólt a varga, odafurakodva a basához –, most már engem is elégíts ki!

A basa megvetőleg nézett az árulóra s intett két csausznak.

– Amit ígértem, megkapod. Azt ígértem, hogy annyi aranyat kapsz, amennyi a bőrödbe fér. Üssétek agyon tehát és nyúzzátok meg. Majd meglássuk, mennyi fér a bőrébe.

A csauszok megfogták az orosz-falvi vargát, kapálózott, csikart, rügött, harapott, de hasztalan, a basa parancsát teljesíteni kellett.

Varga uram bőrét lenyúzták, kikészítették, s a basa megtöltvén színültig arannyal, elküldé a majszterné asszonyomnak Orosz-falvára.

*

Drégely negyven évig maradt török kézen, mígnem Pálffy Miklósnak vér nélkül sikerült visszavennie: a török őrség, közeledének hírére, elfutott, szabad prédának hagyta.

Sőt, mint akkoriban mondták, a vár negyven év alatt várcsot szült. A törökök Drégely védelmére egy »Palánka« nevű kisebb várat építettek egy szomszéd hegynyelven, az Ipolyhoz közel. Most ez is a Pálffy kezébe jutott.

Képirás (16.)

Arábiai Lawrence az arab Fejszál herceg bizalmasa és vezérkari főnöke volt, és a sivatagi népek szokásait is felvette

A kalandor felmagasztalása

Másképp néztek ki akkoriban még a térképek, mint amilyeneket ma használunk. S különös mértékben vonatkozik ez a politikai földrajzra. Ma Szíria van ott... Ahol 1909-ben még a nyomát sem találtuk volna, hiszen nemcsak a jelene bonyolult ennek az országnak a polgárháborúval és az Iszlám Állam jelentette fenyegetéssel, de a múltja is kacifántos volt. De akárhogy is legyen, százhat esztendővel ezelőtt érkezett oda először Thomas Edward Lawrence (1888–1935), akit ma már leginkább Arábiai Lawrence néven ismernek világszerte. A férfi, aki ugyan régész is volt, meg antropológus, író, forogatókönyvíró, fordító, miegymás... leginkább a kor jellegzetes kalandorfigurájaként maradt emlékezetes. A távoli 1909-ben keresztes várakat keresett fel a mai Szíria területén, ahol ezerhatszáz kilométert gyalog kellett megtennie, hogy a tervezett úti céljait elérhesse, hiszen nem szeltek át az országot autópályák, de a vasút sem volt különösebben fejlett. Néhány évvel

később azonban már a Brit Birodalom összekötő tisztje és az arab Fejszál herceg bizalmasa, sőt hamarosan vezérkari főnöke volt. Tökéletesen beszélt arabul, és felvette a sivatagi népek szokásait, s nagy szerepe volt abban is, hogy az arab felkelők 1918-ban felszabadították Damaszkuszt, az arab világ akkori szellemi és politikai központját. Később, amikor Lawrence belátta, hogy a briteknek eszük ágában sincs betartani a Fejszál hercegnek a független arab állam létrehozására tett ígéretüket, visszautasította az uralkodó, V. György király neki adományozott kitüntetését. Ma már azonban nehéz is volna megállapítani, hogy ő maga, a személyige vagy inkább a róla készült hollywoodi film a nagyobb legenda. Életről ugyanis – önéletrása nyomán – David Lean rendező forgatott nagyszerű filmet 1962-ben, Peter O'Toole-lal a főszerepben. Az alkotás hét Oscar-díjat nyert, köztük a legjobb filmnek járó elismerést, és azóta is a kötelező filmlegendák között jegyezzük. (SZPA)

